

UČITELJSKI T O V A R Š.

~~~~~  
List za šolo in dom.

---

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto v tiskarnici in po pošti 2 gl. 50 kr., za pol leta 1 gl. 30 kr. nov. dn.

---

Tečaj II. V Ljubljani 1. septembra 1862 List 17.

---

## Učilni načert

~~~~~  
za III. razred poglavitne šole. *)

Osnovan na podlagi sl. ministerske naredbe za nauk in bogočastje 23. dne marca l. 1855., v poglavju XX., pod št. 72.

Pervo polletje.

1. Keršanski nauk. „Kratek katekizem“ se bolj na tanko obdeljuje do svetih zakramentov.

2. Slovenski jezik. a) *Branje*. V „Drugem berilu“ se od 1. do 70. str. ročno in prav bere; razlagajo se besede in reči, ter se rabijo podobe. Kar se bere, se mora povedati. Pesmi in izreki se na pamet učé (vsakrat $\frac{1}{2}$ ure). b) *Slovnica* se uri vsakrat $\frac{1}{2}$ ure pri primernih berilnih spisih, in sicer: sklanjanje imen in osebnih zaimkov, predlogi, lastne imena, sklanjanje kazavnih, prilastivnih in vprašavnih zaimkov, nedoločivni zaimki in številniki, sklanjanje prilogov, njihovo stopovanje. (Kar pri teh vajah v „Slovensko - nemški gramatiki“ manjka, naj učitelj učencom narekuje, da spišejo in se potem naučé.) c) *Pravopis* se vsaki 14. dan 1 uro vadi. Prava raba čerk lj, nj, z, s, é, è, ê, í, ó, ô, ú, à, á, je poglavitno delo tega učnega dela. Narekovanje mora biti primerno slovniskim vajem, in se mora tako daleč razlagati, kakor daleč

---

*) Černomeljske.

sežejo slovenske slovniske vaje tega polletja. *č) Spisovanje.* Od drugega odstavka v „Slovensko - nemški gramatiki“: I. Natančneje določevanje reči, njih lastnost in djanja A, B, C, D in H. Kratki popisi A. — Drugo se vse tako ravna, kakor v drugem razredu pri govorjenju in spisovanju.

3. Nemški jezik. *a) Branje* se vadi vsakrat $\frac{1}{2}$ ure t. j. ročno in prav brati v 1. berilnem oddelku; razlagajo se besede in reči. $\frac{1}{2}$ ure se vadijo učenci prestavljati, da popolno razumejo, kar berejo. Pesmi se učé na pamet. *b) Slovnica.* Sklanjanje člena, imen in osebnih zaimkov, predlogi, lastne imena, sklanjanje kazavnih, prilastivnih in vprašavnih zaimkov, nedoločivni zaimki in številniki, sklanjanje prilogov s členom in brez člena, njihovo stopovanje. (To vse pa se vadi roka v roki s slovenščino.) Potem se vse te vaje iščejo pri primernih nemških berilnih spisih 1. oddelka in se naznanjajo v slovensko - nemškem jeziku. *c) Pravopis* se vadi v „Slovensko - nemški gramatiki“ pri nemškem pravopisu od druge stopnje do konca. Ako zmanjka gradiva za narekovanje, se rabi „die deutsche Satzzeichnung“ v. Herrmann. Ustmeno prestavljanje v slovensko. Nemško razlaganje, kakor daleč sežejo slovniske vaje. *č) Spisovanje.* Vse se tako vadi, kakor po slovenski, samo toliko razločno, da se po slovenski sestavljeni spisi ponemčijo in na pamet učé.

4. Številjenje. Štiri številski razpoli z neimenovanimi števili. Vsaka vaja se tako dolgo po slovenski uri, da jo učenci dobro razumejo; potem se še le po nemški števili. Učenci se učé natančneje poznavati avstrijske denarje, mere, tehte i. t. d.

5. Pisanje. Vadi se velika slovensko - nemška pisava po primernih predpisih z lepimi nravnimi stavki. Drugo vse, kakor v prvem in drugem razredu.

6. Risanje. Pravo in čedno risanje 8 prvih predlog L. Schön-a, ktere risa učenik učencom na veliko šolsko tablo. Predlog učenci nimajo. Risanke in risarsko orodje se shranuje v šolski omari. Slabe risarije se ne dajo nazaj.

7. Petje. Vadijo se pesmi, ki se nahajajo v „Drugem berilu“ do 70. strani, pa tudi nekoliko iz 1. oddelka nemškega drugega berila.

Drugo polletje.

1. **Keršanski nauk.** „Kratek katekizem“ od svetih zakramentov do konca. Učivne ure na teden: 4.

2. **Slovenski jezik.** a) *Branje*, kakor 1. polleta. Bere se od 71. do 140. strani. b) *Slovnica*. Številniki, narečja in klicavke, djavni in terpivni stavki, povračavni zaimki in časovniki, goli in razširjeni stavki, vezniki in oziravni zaimki prosti in sestavljeni stavki doveršivni in nedoveršivni časovniki, vezni naklon, popolno pregibanje časovnikov. (Kar pri teh vajah v „Slov. - nemški gramatiki“ manjka, naj učitelj učencom narekuje, da spišejo in se potem nauče.) Na zadnje se slovniske vaje urijo pri primernih berilnih spisih tega polletja. c) *Pravopis* kakor prvega polleta. Samo slovensko razlaganje se jasni s primernimi slovniskimi vajami drugega polleta. č) *Spisovanje*. Od 215. strani B, III. Pisma iz otročjega življenja in IV. kolikor mogoče kratek obris v življenju navadnih spisov. Drugo vse, kakor v prvem polletju. Učivne ure na teden: 4 $\frac{1}{2}$.

3. **Nemški jezik.** a) *Branje*. 2. oddelek. Vse, kakor v prvem polletju. Treba je, da se pri podučevanju rabijo živalske podobe, rastline, rude, červi in merčesi, obrazi zemlje i. t. d. b) *Slovnica*. Številniki, narečja in klicavke, djavni in terpivni stavki, povračavni zaimki in časovniki, goli in razširjeni stavki, vezniki in oziravni zaimki, prosti in sestavljeni stavki, oziravni časi, vezni naklon, popolno pregibanje časovnikov. (To vse pa se vadi roka v roki s slovensčino.) Na zadnje se vse te vaje urijo pri primernih berilnih spisih 2. oddelka v slovensko - nemškem jeziku. c) *Pravopis* se nadaljuje, kakor 1. polleta. Razlaganje se mora ravnati po slovniskih vajah drugega polleta. č) *Spisovanje*. Po slovenski sestavljeni spisi se ponemčijo in na pamet učé. Učivnih ur na teden: 6 $\frac{1}{2}$.

4. **Številjenje.** Štiri številski razpoli z mnogo imenovanimi števili. Podučevanje kakor v prvem polletju.

5. **Pisanje** kakor prvega polleta. Učivne ure na teden: 3.

6. **Risanje.** Pravo in čedno risanje risarskih predlog L. Schön-a od 8. štev. do 16. Drugo vse kakor prvega polleta.

7. **Petje.** Vadijo se v „Drugem berilu“ od 70. do 140. strani nahajoče pesmi, zraven pa tudi druge narodne in cer-

kvane slov. pesmi in nekatere nemške iz 2. nemškega berila 2. oddelka. Čas uka: Vsaki dan $\frac{1}{4}$ ure pred šolo.

Učivne in pomočne knjige in sredstva ki se v tem razredu rabijo, so:

- Kratek katekizem,
 Drugo slovensko berilo,
 Drugo nemško berilo,
 Slovensko - nemška gramatika,
 Računica za 3. razred glavnih šol,
 Navod rajtanja na tabli za 3. in 4. razred ljudskih šol,
 Slovenska slovnica Janežič-eva,
 Spisje Praprotnik-ovo,
 Satzzeichnung, Sprach- und Sachunterricht v Herrmann,
 Globus, Tellurium in Lunarium, magnet, zrakomer, toplomer,
 Skelett des Menschen in Abbildungen, Abbildungen des menschlichen Eingeweides, das Buch der Natur, Anschauungsbilder v. Herrmann, Giftpflanzen v. Pečirka, Physik in der Volksschule v. Crüger u. Apparate,
 Das Buch der Kalligrafie v. Payer.
 Kratek popis avstrijskega cesarstva Cigale-vo, kratek slovensk zemljopis z obrazom Kozlar-jev, Einleitung in die Heimatkunde v. Steinhauser,
 15 risarskih predlog od L. Schön-a, rudeča in modra tinta, veliko čertalo za šolsko tablo, 1 skledica za tuš, 1 kos tuša, 2 pinseljna, 1 nož, 1 kos gumilastike, 1 skleda in verček za umivanje, svinčniki, pavove peresa,
 Slovenske gerlice,
 Tovarsš, Oesterreichischer Schulbote.

Resnica in laž.

Vse hudo, kar je na svetu, vse nadloge, ktere človeški rod zadevajo, pridejo po laži. Brez resničnosti v obnašanju in govorjenju pa tudi ni mogoče mladega človeka izrejati. Le tam, kjer se mladi človek popolnoma odkriva izrejniku, je mogoče spoznati, kako vsejano seme dobrih nauk v občutljivem otročjem sercu kalí, raste, kaj da setev pospešuje, in kaj jo zaderžuje. Ko bi bilo pa tudi mogoče brez ljubezni do resnice izrejati, se pa vendar mora ljubezen do resnice pri njih zbuhati in skerbno ohranjovati, sicer bi rejenci ne postali ne dobri, ne

srečni ljudje. Človek brez resničnosti v svojem srcu je sicer tudi lahko pobožen, miroljuben, prijazen in priden; kaj pa je vse to vredno? To dela vsaki igravec, ako igra to nanaša; to stori tudi hinavec in vsaki hudobnež, če mu kaj koristi. To pa je gnjusoba pred Bogom; kdor tako ravna, ni dober, pa tudi ne pravičen. Brez resničnosti pa tudi ni mogoče srečno živeti, ker le notranja vrednost in notranje prepričanje dá človeku pravo zadovoljnost in pravo srečo. Sicer ne morem zamolčati, da se tisti, kdor resnico ljubi, s svojo ravnoserčnostjo svetu zaguli in si dostikrat nakoplje sitnost; ali dobra vest ga tolaži in dobri ljudje ga imajo radi. Premisliti hočemo, po katerih potih se otročje serce napeljuje k resničnosti.

Stari pregovor pravi: „Otroci in norci ne lažejo“. Darsiravno poslednje ni vseskozi varno terditi, je pa vendar prvo globoka resnica, ktera se ne dá tajiti. Bog je človeka v nedolžnosti in pravičnosti vstvaril, in po svoji neskončni milosti zgubljeno svetost in pravičnost povernil mu v kopeli prirojenja; tedaj ni dvomiti, da v otročjem srcu ljubezen do resnice globoko tiči, ker pod pravičnostjo se ravno resnica razumė. Vsaka laž je tedaj otroku nekaj ptujega. Neki pedagog to tako pravi: „Ko se vedičnost prvič v otroku zbudi, ko vnanje reči opazuje, ko zgodaj preiskuje vzrok in nagib, se že vidi, da njegov duh po resnici hrepeni“. Izvirno sovraži otrok vsako goljufijo, zvijačo in laž. Če tedaj ni laži pri otroku, pa laž pride k otroku, da se je navadi. Ljudje, s katerim ima opraviti, ga laži navadijo; zbudijo se v njem želje in nagnjenja, da jim vstreže, se zlaže; potem bi svojo slabost rad prekril, tedaj se zopet zlaže, in ljudem, katerih ni navajen, noče resnice povedati. Laž in neresnica pride tedaj po zunanjem k otroku. Skèrbi tedaj, da se bo pri otrocih ljubezen do resnice ohranila; brani, da laž do njega ne pride.

Od kod pa pride, da otrok laže?

Odgojitelj otroka naj popred lagati nauči. Tukaj pa ne mislim na tiste malovredne ljudi, ki otroke vse spridijo in spaçijo, ampak na tiste, ki so zadovoljni, da jim otrok na pol odgovarja. Če je že to za podučevanje slabo, je še slabeje zavoljo tega, ker se pri vsakem odgovoru čut za resnico slabi. Laž pa je laž, naj bo že tako ali tako, tedaj za kratek čas, ali za res. Otrok hitro zapazi sleparijo, in ker je navajen odgojitelja povsod posnemati, se bo pa lagal, da bo druge kratkoča-

sil. Še slabše pa ravna ta, kdor otrokom ukazuje, da naj se lažejo, da bi druge otropali. Kako bote kaj takega otrokom za zelo vzeli, ako jutro sami po sebi store, kar ste jim danes ukazali? Ako hočete resnico imeti, tirjajte jo povsod. Ravno tako nikar ne pustite, da bi otroci kaj na videz storili, ker tako se le hliniti vadijo. Nikar ne tirjajte od otrok, da bi šibo, ktera jih je kaznovala, poljubili; zakaj veliko premagovanja je treba, preden da se kes tako močno očuti. Če pa otrok to stori prisiljen, je to le na videz, pri katerem se pa otrok hliniti navadi. Pa tudi prevelika ojštrost je kriva, da otroci lažejo. Skušnjava je prevelika, da bi otrok preojstrega odgojitelja ne nalagal in tako se kazni z zvijočo odtegnil. Otroci pa tudi lažejo, kadar se nevtegoma in preojstro sprašujejo, posebno pa takrat, kadar se more soditi, da resnico iz blagih namenov prikrivajo. Vprašani hoče drugega obvarovati krega, kazni ali druge sitnosti, tedaj molči. Ako jih prisiliš, se ti zlažejo, ako ti pa resnico povedó, zatareš v njih blage čutila, kakor prijaznost, blagovoljnost do drugih, usmiljenje do stiskanih, in zadušiš nježno cvetlico sramožljivosti, ktero tudi majhen veter pohabi. Iz tega pa nikar ne sklepaj, da jaz terdim, da je boljše, če se pri otrocih ne meni veliko za to, če resnico govore, ali se lažejo.

(Dalje prih.)

Nauk v branji v srednjem in višjem razredu ljudskih šol.

(Dalje.)

IV. Kako ravnati, da se berilna tvarina v glavi obderži.

Bere se poslednjič iz tega namena, da se z branjem kaj naučimo, t. j. da misli, vede in skušnje, ktere je kdo drugi zapisal, obrnemo si v svoj prid. Pri branju, se vé da, se mora naj pred na to gledati, da se učenci mehaniško brati navadijo, in da berilo razumejo; treba je pa tudi jih vaditi in napeljevati, kako ravnati, da bodo berilno tvarino v glavi obderžali, da bo potem njih dušna lastnina.

To pa se doseže: a) če se le zapopadek berilne tvarine pové, b) če se od besede do besede pové.

Kteri teh dveh bi se rabil, določi berilna tvarina, pa tudi učenci. Ne kaže pa, da bi se otroci kaj veliko v be-

rilu iz glave učili, ker se imajo drugih reči, kakor post. kerščanskega nauka in zgodb sv. pisma iz glave učiti. Kadar si učenec branje živo pred oči postavi in ga prav razumé, pa tudi vé povedati, kar je bral. Zakaj sleherna reč, ktera je mikavna za nas, ali ktera nas posebno gine se tudi spominu vtisne, in je naša dušna lastnina, ktero o svojem času porabimo. To se vidi pri brihtnih in razumnih ljudeh, ki so veliko po svetu skusili, ki so se veliko z drugimi pečali, ali ki so veliko, pa premišljeno brali.

Učenik naj tedaj z berilno tvarino tako ruzumno in premišljeno ravná, da jo bo učenec prav razumel in jo obsegel z domišljijo in s sercom. Bolj ko bodo otroci do reči veselje imeli, bolj bodo zapopadek obderžali. Ker so pa otroci nestanovitnega duha in se predočbe, misli in čuti hitro versté, treba jim je pa pomagati. Vsak začut in občut se pa človeka toliko bolj stanovitno prime in se njegovega spomina prime, ako se večkrat ponavlja. Berilna vaja naj se tedaj, ko se je primerno obravnovala, večkrat prebira, in sicer toliko časa, da jo otroci do dobrega razumejo, pravilno naglašujejo in prav izražujejo. Vakernagel govori od tega v svojem poduku o materinem jeziku: „Kdor eno reč večkrat prebira, podoben je tistemu, kteri podobo dalj časa ogleduje; kdor pa le enkrat prebere, pa je podoben tistemu, ki jo le po verhu pogleda. V podobi vidi oko posamezne predstave, ter jih med sabo primerja tako, da ga nič ne moti; uho pa jih eno za drugo sliši; ktere je popred slišalo, odstopujejo čedalje bolj, in kolikor več časa mine, toliko manj jasne postajajo; spomin si jih ne more kakor v podobi vsak trenutek predstaviti. Le potem, ako se reč večkrat prebira, se predstave skupaj vežejo ter oživé“. Otrok naj potem zapopadek iz glave pové, le preveč na tanko ni treba tukaj ravnati, in otrok naj se pri miru pustí, naj pové s svojimi besedami, ali pa tako, kakor je v knjigah bral. Mlajši učenci bodo raje s temi besedami povedali, s kterim so v knjigi brali, ker primanjkuje jim še besedi in niso vajeni pismenskih oblik. Veliko težeje kaj povedó s svojimi besedami, kakor pa, da bi ponavljali branje od besede do besede, ker otroci se lahko iz glave učé. Tudi pri večjih učencih je tako, in le tisti, ki so že nekoliko izurjeni v pismenem jeziku, zamorejo se bolj prosto gibati.

Kar se je pa z besedami ponavljalo, se tudi lahko v pismene vaje oberne.

(Dalje prih.)

P a š n i k.

S p o m i n. Bog je podelil človeku zraven mnogo drugih darov tudi spomin, to je tista dušna zmožnost, po kateri si vse to, kar je kdaj slišal, vidil in občutil, tudi pozneje še dušno vé domisliti. Dober spomin, pravimo, ima tisti, kateri vsako reč naglo in prav razumé, jo dolgo in na tanko v glavi obderži, in jo o pravem času porabi sebi in drugim v korist. Dober spomin namestuje človeku knjige, in mu prihrani čas in denar. Dober spomin obvaruje človeka mnogih zaprek in škode; zraven pa tudi razveseljuje in tolaži. S kako radostjo se spominja odraščeni človek svojih otročjih let, ktere je v nedolžnosti pri svojih starših preživel! in kako veselo tolažijo besede, zgledi in obljube Zveličarjeve pravičnega pa nesrečnega in od ljudi zavidljivega človeka! i. t. d.

Spomin pa se pri človeku navadno z razumnostjo prične. Otroci, kateri še le v šolo pridejo, imajo še slab in kratek spomin. Dosto jih pride v šolo, kateri ne vedo povedati, kako je njihov staršem, bratom in sestram imé, čeravno so te imena že mnogokrat slišali in sami klicali. Zato je tedaj učiteljeva dolžnost, da učence koj od prvega dne naprej v spominu vadi in jim ga vterjuje, ako hoče, da bodo njegovi nauki v mladih sercih kalili in sad rodili. Učitelj ima sicer pri vsakem nauku priložnost učence vaditi za dober spomin; vendar si mora nekaj časa še posebej za te vaje odločiti. To velja pri novincih nekaj tednev pri začetku leta. Ker taki otroci še malo govoriti znajo, naj jih učitelj primerno poprašuje, kako jim je imé, ktere reči vidijo domá, v šoli, na polji i. t. d.; ali če jih ima narisane, naj jim jih pokaže, da jih imenujejo; če jih ne znajo imenovati, naj jim jih sam imenuje, in potem naj jih na pervo posamezni brihtnejši učenci ponavljajo, za njimi pa vsi skupaj, in sicer tako dolgo, da jim v glavi ostanejo. Tako začnejo učenci prav misliti, in imena od reči v glavi ali v spominu ohraniti. Dalje naj poprašuje, kakšne so te reči in kaj delajo; s tem jih vadi male stavke v spominu ohraniti. Ko pa že nekoliko pisati znajo, naj jim dá učitelj take in enake besede in stavke v knjižice zapisati, zapisane pa zopet brati, in potem se jih na pamet naučiti. S takimi in enakimi vajami se razvija njihov um in se vterjuje njihov spomin, da sami ne vedo,

kdaj. — Odslej pa mu ni treba več posebnih vaj za to; priložnost mu je dana pri vseh naukih, ako le vse, kar uči kazavno uči, to je, da skerbi, da to, kar jih uči, tudi razumejo, in da mnogokrat ponavljajo; ponavljanje je mati zapomina. Ker je pa dober spomin dar božji, tedaj naj učitelj napeljuje in uči svoje učence, da naj za ta dar Boga vsaki dan prosijo. Zraven pa naj opominja, posebno večje učence, da naj se varujejo žganih pijač in strast, ktere um in spomin pokvarijo; saj stare dni spomin že tako rad človeka zapušča, če si ga tudi sam ne jemlje. S.

Kako se otroci glasno brati privadijo. Znano je, da otroci, precej ko začnejo v šolo hoditi, naj bolj tiho govorijo, nekaj že iz strahu pred učiteljem, ker jim nekteri starši že davno popred pravijo, da bo v šoli tepen i. t. d. Kako se pride temu v okom, vsaki vé, namreč, učitelj naj učence prepriča, da jih ima rad, in da jim le dobro hoče.

Če hočemo, da bodo otroci glasno brali in tudi odgovarjali, treba je, da se precej od začetka vadijo čerke, to je, glasnice, krepko in glasno izgovarjati, in potem vedno glasno in razumljivo glaskovati. Da pa otroci, kteri v prvih klopeh bližje učitelja sedé, večidel bolj tiho govorijo, kakor uni, ki so bolj zadaj, je tudi res. Ako hočeš tedaj, da ti bo otrok, ki znabiti v prvi klopi sedí, glasno bral ali glaskoval, presedi ga bolj zad, ali pa pokliči ktereга zadnjih, da naj bere, in ta v prvi klopi naj naznanja ločnice, ali pa ravno nasprotno. Ko začnejo učenci brati (se vé, da le po slovensko-nemških šolah), naj kdo prvih bere slovenske, drugi zadnjih nemške besede in stavke. Ravno tako se ravna pri številjenju. Dobro bi bilo tudi, ako bi učitelj učence, ktere praša, namesto v prvo klop, rajše v zadnjo klop klical. S tem se veliko pripomore, da učenci glasneje govoré, in da drugi učenci pazneje poslušajo, vidši da jih učitelj vidi; med tem, če so učenci v prvi klopi ali pa pri mizi, drugi večidel šeptajo. Po zgoraj omenjenem načinu smo v Ribnici ravnali, in mislim, da se nihče ni mogel pritožiti, da otroci niso dovolj glasno brali.

St. . . . K.

Imena, znamenja in lastnosti kemiških pervin.

Odlomek gosp. Peternel-ovega spisa v letniku ljubljanske rečnice.

Ker mi hočemo za naš jezik natvoroslovskih in posebno kemiških imen iskati, in najdene po previdnem presojenju v rabo vpeljati; je toraj pred vsem drugim potreba, se porazumeti, kakšen obseg ima beseda natvora (natura) ali priroda. Beseda natura je izvorno latinska (od *nascor* roditi se) in je s svojim širokim pomenom v vse romanske in germanske jezike prevzeta; nji enaki pomen ima gerška beseda *physis*, ki jo natvoroslovci tudi drugih jezikov mnogo rabijo, posebno z drugimi besedami sestavljeno. Ravno taki pomen imate besedi slovenske korenine priroda in natvora od roditi in tvoriti. — Priroda, natvora ali natura pomeni prvič: obsežek vseh stvari, ki jih zamoremo s svojimi počutki zapaziti in spoznati; drugič pa pomenijo te besede zapopadek lastnost, po katerih eno ali drugo stvar od vseh drugih razločiti zamoremo. Naloga natvoroslovca pa je dvojna, prvič: natvoro marljivo opazovati, posamesne stvari, njih lastnosti, njih medsebnе dotike in zveze s svojimi počutki in tudi z drugimi pripomočki skerbno prejškovati in popisovati; drugič pa, jim primerne imena dajati in jih po njih lastnostih v veči in manjši rede zverstovati.

Na vsaki stvari pa vidimo nekoliko tacih lastnost, ki ji tako dolgo nespremenjene ostanejo, dokler stvar sama to ostane, kar je bila spervega; nekoliko pa tacih, ki se vedno spreminjajo, da se ravno stvar v svojem bistvu ne spremeni. Da se nezmerna množina vsega tega lagljeje pregleda, se mora pri preišljevanju natvore gledati, zdaj samo na stalne lastnosti in na zunanjo obliko stvari, zdaj pa le na vedno spreminljive prikazke, ki se na njih po okoliščinah zdaj taki, zdaj drugačni razodevajo.

Vednost, ki prejškuje le zunanjo obliko stvari in le tiste lastnosti, ki na pogled stvar od stvari razločujejo, in ki jih stvar vsaki čas ohrani, imenujemo *prirodopis*, *Naturgeschichte*.

Vednost, ki pa posebno pazi le na minljive prikazke, ki so zdaj taki, kmali pa drugačni, ki pa pri vsi svoji raznosti bistva stvari nič ne spreminijo, se zove *natvoroslovje* v tesnejem pomenu ali tudi *fizika*, *Naturlehre*; in ako se to opazovanje razširja čez meje naše zemlje na solnce, planete in

zvezde, se imenuje ta vednost zvezdoslovje ali astronomija, po gerški besedi *aster*, zvezda.

Vednost pa, ki opazuje na stvaréh tiste prikazke, ki ne zadevajo samo zunanjih lastnost in medsebnih dotik stvari, ampak sosebno njih notranjo snovo in sestavo tako spremenijo, da potem stvari prejšnjim niso več podobne, in na pogled in tudi za druge počutke vse drugačne, se imenuje ločba ali kemija. Beseda kemija (*chemia*) je skoro gotovo staroegiptovska, ker stari Egipčani so svojo deželo *chemia* imenovali, to je, černo, zavoljo černe persti, ki je po vsem Egiptu razširjena. V starem Egiptu se nahaja tudi prvi začetek te vednosti, in drugi narodi, ki so se je od Egipčanov učili, so jo tudi po imenu dežele imenovali, iz ktere so jo bili prijeli.

Pa ta vednost, ako ravno že tako stara, se ni mogla dolgo na višjo stopnjo povzdigniti, in sičér zategavoljo ne, ker so si bili stari natvoroslovci domislili pretesne zaumene o notranjem bistvu trupel. Oni niso notranje tvarine trupel skoraj nič prejiskovali, ampak le po svoji domišljavi učiti jeli, da vse trupla imajo le štiri elemente ali pervine v sebi, namreč: perst, vodo, zrak in ogenj. To domišljavo so za njimi vsi učeni in neučeni za resnično imeli, in jo v podlago stavili vsemu svojemu poduku o natvorskih rečéh.

Še le v novejših časih so se o tim nekterim oči odperle, in ti so jih začeli tudi drugim s poskušajnskimi dokazi odpirati in učiti, da se v truplih več ko štiri pervine najdejo, in da je med timi nar znamenitniša in nar bolj razširjena neka zraku podobna stvar, ki so jo z gerško besedo *Oxygenium* (Sauerstoff) imenovali; mi pa ji pravimo kislec.

Znajdba kiselca je bila za kemijo ravno tako važna, kakor za zemljopis najdenje poti v Ameriko po Kolumbu ali pa nauk Kopernikov za astronomijo, ki je dokazal, da se zemlja verti in okoli solnca suče.

Po spoznanju kiselca so učeni hitro spoznavali tudi druge prave pervine trupel, in so jih do zdaj 61 našli.

Pervine, Grundstoffe, Elemente, so take trupla, ki so same na sebi to, kar so, čisto brez vse ptuje zmesi, ki se toraj iz njih ne dá po nobeni poti, in z nobenim do zdaj znanim pripomočkom kaj družega odločiti, zato ker one le iz ene same snove ali tvorine obstojijo.

(Konec prih.)

Nekaj o učiteljski plači.

V pretečenih desetih letih se je pri nas Slovencih res veliko hvalevrednega za napredek in zboljšanje ljudskih šol storilo. Sozidalo se je veliko čisto novih, krasnih in za podučenje prav pripravnih šolskih poslopij; stare pa, ki so bile premajhine, so se popravile in zvečale; v dostih krajih, kjer je bilo preveč otrok za enega učitelja, se je določila dostojna plača še za drugega učitelja ali pomočnika; veliko mestnih ljudskih šol, kjer sta poprej po dva učitelja podučevala, se je povzdignilo v glavne šole s štirimi razredi, kjer po trije ali štirje učitelji s šolskim vodjem mladino podučujejo.

Ko se je tedaj toliko novih šol ustanovilo, število podučiteljev zelo pomnožilo in dosti glavnih šol lepo vredilo — prasha:mo: Kako so se pa kaj plače za učitelje ustanovile, in kako učitelji svojo odločeno in terdo zasluženno plačo dobivajo?

Kadar se kaka nova šola ustanovlja, se po navadi napravi „Fassion“, v katerem se plača za učitelja določi, in ker v sled knjige političnih šolskih naredb st. 105. §. 167. ne sme nobeden učitelj na deželi manj kakor 150 gold. plače imeti, se pri nas vendar učiteljska plača skoraj nikjer spod 200 gold. ne določi, ampak večidel od 200 do 300 gold. in sicer po okoliščinah krajev in premoženji ljudi, v nekterih krajih več, v drugih manj. Dohodki učiteljevi toraj niso v vsakem kraju enaki, in tudi pota, po katerih se dobivajo, so jako različne. Po nekterih farah so učit. služb tako vredjene, da dobiva učitelj svojo plačo po beri, namreč: pšenico, vino, ajdo, predivo, in ker je učitelj tudi večidel cerkovnik, tudi nekaj cerkvenih prihodkov i. t. d.

Če so taki dohodki v „Fassionu“ po nizki ceni zarajtani, se tam pa tam že toliko nabere, da človek pošteno — brez glada — živeti zamore. Vse drugače pa je tam, kjer je učit. plača v denarjih določena in človek takorekoč na golih krajcarjih živeti mora. Ako dobí učitelj 200 gold., ali naj bo 300 gold. v denarjih, pomislimo, da mora za to tri službe opravljati. Zavoljo mnogih in težavnih šolskih opravil mora pa učitelj hlapca imeti, da namesto njega mežnari; toda hlapcu je treba naj manj 40 gold. brez hrane, ali pa 20 s hrano plačati. Koliko potem še učitelju ostane? Ali more učitelj s tem denarjem sebe in svojo družino pošteno živiti in si še kak potrebni časopis ali kakšne koristne bukve omisliti?

Pa še vse bi bilo, in tudi s temi pičlimi krajcarji bi človek zadovoljno živel, ko bi jih saj redno in v pravem času dobival; toda Bogu se usmili, še to se ne zgodi! Na papirju je sicer na tanko zapisano, koliko dobí učitelj od farmanov, pa to je le na papirju, in zraven ni nič določeno, kdaj in od koga bo učitelj plačo dobival. Zatoraj so učitelji prisiljeni, da sami plačo od ljudi pobirajo ali beračijo; to pa ti je pravi smes! Ljudje imajo navado, da učitelju o polovici leta plačujejo pol, in o drugi polovici pol. — Pride pol leta, človek si misli: Zdaj bom vendar denar dobil. Pa glej! nekoliko jih plača o pol leta, drugi pa odlaša, jo do druge polovice, in veliko jih je, ki bi radi plačali o Nikoli. — Da se pri taki plači učitelju slabo goditi mora, si vsaki lahko misli. Res je žalostno! Učitelji so za to, da bi otroke keršansko izrejali, to je, da bi bili pravični, pokorni državljani, pobožni kristjani, in da bi si s pomočjo te časne omike tudi za uni svetu neminljive zaklade nabirali. Ali niso to težke in svete naloge za učitelja? in za vso to skerb tolika plača? ! —

Rekel bi znabiti nekteri: Take nemarneže, kateri nočejo o pravem času plačati, kar so dolžni, naj pa učitelj pri dotični gosposki toži, in gosposka bo že pripomogla, da bo učitelj svoje dobil. Kaj pa, da je treba tudi tožariti ljudi; toda povem vam, ljubi bravci, da tožba ne hasni dosti: za kar človek o božiču toži, dobi komaj o kresu, in če hodi us tmeno prosit in priganjat, da bi se njegova prošnja zastran dolžnikov kmali rešila, ga gospodje le s poterpežljivostjo tolažijo; ali take poterpežljivosti je človek kmali do gerla sit; želodec pa le prazen ostane. „Die Magenwände reiben sich“ je enkrat nekdo rekel.

V poterpežljivosti se sicer mora vsaki učitelj vaditi, ali taka poterpežljivost, kakor jo nekteri učiteljem zavoljo njih plače priporočujejo, naj gre rakom zvižgat! —

Tudi podučiteljem se v tej zadevi včasih slabo godi, posebno, če svojo plačo pri srenjskih županijah dobivajo. Komaj pričaka kaki revež, ki nima okroglega v žepu, da je „den ersten“ in že zjutraj za rano jo potegne s kvitanco v žepu k županu. Že pred durmi stojé in prah s škorenj otresaje si misli: Da bi Bog dal, da bi denar dobil! Na vrata ko zajček plašljivo poterka, in na resno besedo „herein“ odpre vrata. V izbo stopivši se županu do tal priklone, ter mu kvitanco ponižno podá. Župan kvitanco prebravši, lepo učitelja pogleda

zgovorjaje, da ravno zdaj ni denarja v kasi, zatoraj naj za nekoliko časa poterpí, in da naj drugikrat pride. Kmali jo revež zopet drugič priseka k županu denarja iskat, ali žena na vratih stoječa mu hitro pové, da župana ni doma. Toraj zopet nič! Tretjikrat še le znabiti dobi učitelj pri županu svoje terdo zaslužene beliče. Tako beraštvo in veselje do otrok in šole se ne strinja!

V nekterih krajih se pa učiteljem zastran stanovanja slabo godí. Ker nimajo samostojnega stanovanja v šoli, so prisiljeni se po drugih kotih potikati. Farmani obljubijo tudi stanovanje za učitelja plačati, ali kaj pomaga, ki te obljube ob letu ne spolnejo. Hišni gospodar pride le učitelja tirjat; ta pa se na farmane zgovarja, toda gospodar kmali učitelju stanovanje odpové. Tako se v nekem kraju na Dolenskem dvema revežema godi. Vsako leto sta pod drugo streho, pa le zavoljo tega, ker gospodar denarjev za stanovanje dobiti ne more. Tega so tedaj krivi tisti možje, ki imajo dolžnost, denar od ljudi pobirati in ga potem učiteljem odrajtovati; pa namesto da bi to storili, se raje vtikujejo v take šolske reči, ktere toliko razumejo, kakor zajic na boben. Iz tega vsaka poštena duša lahko previdi, kako sladek je tu pa tam učiteljski stan. Pomislimo dalje še žalostne nasledke, kateri iz vse te revščine izhajajo. Vsakemu učitelju je neobohodno potrebno, da ima poštenje in veljavo pri ljudeh. Je pa to siromašnemu učitelju mogoče? Če učitelj svoje borne plače o $\frac{1}{2}$ leta ali pa še takrat ne dobi — med tem časom pa živ v jamo iti ne more — je prisiljen pomoči pri primožniših ljudeh iskati, to je, na posodo prositi. To pa je ravno tista gosta megla, ktera vse druge lepe čednosti, ktere znabiti se ima, zatemni, in ga tako počasi ob vso čast in veljavo, brez ktere učitelj skoraj obstati ne more, pri ljudeh pripravi. Kaj pa da se povsod dobijo ljudje, kateri v sili človeku radi pomagajo, ali večidel pa tudi kmali s perstom za človekom kažejo in vpijejo, da toliko pa toliko je dolžan, zraven pa nič ne pomislijo, da so tudi drugi učitelju dolžni, in da revež večidel le po zanikernosti drugih ljudi v dolgovih brede.

Revščina in vedna skerb, se iz te jame rešiti, pa tudi odvräca od učitelja vse tiste lastnosti, ktere so mu v njegovem stanu zeló potrebne. Učitelj mora biti zvest v spolnovanji svojih dolžnost; njegovo serce mora z ljubeznijo in gorečnostjo, svojim učencem pot do prave sreče kazati, napolnjeno biti.

On mora poleg vseh napak, ktere otroci v šoli in zunaj šole naključijo, krotek in poterpežljiv biti, se za vsako učno uro pridno in marljivo pripravljati, vsaki dan z veselim obrazom v šolo stopiti in takorekoč zmiraj veselega serca biti. Lepo vas prosim, more li učitelj, ki je v revščini in v nadlogah, to storiti? Kako bi mogel človek dolžnosti svojega stanu z veseljem in na tanko spolnovati, ko vidi da se mu njegova kervavo zaslužena plača povsod terga, zmanjšuje in neredoma odrajuje? kako more učitelj z ljubeznijo in gorečnostjo svoje učence podučevati, ko spozná, da mu skoro nobena živa duša zato hvaležna ni? kako bi bil kdo pri terdovratnih, debeloglavih in spačenih otrocih krotak in poterpežljiv, če vé, da poleg vsega lepega ravnanja more le pomanjkanje in siromaštvo terpeti? kako bi se človek — znabiti lačen in žejin — za učne ure pripravljaj, ali kako je mogoče z veselim obrazom med svoje učence stopiti ali zmiraj veselega serca biti, ko je glava polna skerbi, kako se bo živelo? Kaj je tedaj storiti, da bi se učiteljem o tej reči pomagalo? Sliši se, da se bodo deželni zbori zopet kmali odperli. Takrat bo toraj čas, da bi učitelji svoje rane deželnim poslancom odkrili in prosili pomoči. Zatoraj naj bi ubogi učitelji iz vseh krajev z druženo močjo prošnjo zastran zboljšanja učiteljskih dohodkov deželnim poslancom v prevdarek predložili. Prosilo bi se posebno za to, da bi deželni zbor sklenil in poterdil, da bi učitelji njihovo plačo dobivali ali pri županih, ali pa — kar bi naj bolje bilo — pri dačnih vradah, da bi ne bilo treba več pri ljudeh za svojo plačo beračiti. Če bi enkrat učitelji to dosegli, kar že tako dolgo želijo, bi gotovo vsi dolžnosti svojega stanu bolj z veseljem, kakor dozdaj spolnovali, zraven se pa tudi v njihovem stanu in poklicu zmiraj bolj omikati in olikati prizadevali, kar pa sicer skoraj ni mogoče; zakaj, res je, kar je gospod Einspieler v „Stimmen aus Innerösterreich“ pisal: „Wir brauchen in jeder Hinsicht praktisch gebildete — dabei aber gut besoldete Volksschullehrer“.

Č . . . .

Ljudska šola in sadjoreja.

Prid, ki izvira iz sadjoreje, je velik in spričuje po tistih deželah, kjer se kmetijstvo že več let peča s sadjorejo, s toli-

kimi dokazi, da se nam mora neverjetno zdeti, ako prevdarjamo, zakaj se je v tej reči pri naših prostih kmetih še tako malo zgodilo? (!) Mehkužna lahkomišljenost zoper vsako prerajto lastnega dobička, — zanemarjena nevednost o pripravnih pripomočkih zemljišča koristno obdelovati, — je vzrok, da naše zemljišča še ne donasajo tistih letin, katerih bi se s pridom obdelovana zemlja nadjati mogla. Pa časi so se že veliko zboljšali; več pravega duha in življenja za delovnost in umetnost se v raznih stanovih še dalje bolj razodeva, in tudi prosti kmet se že prebudi iz spanja, in se prepričuje, da more borni stan z malim prizadetjem veliko si zboljšati. Zapazimo že tu pa tam poleg cest dolge drevorede s samim sadnim drevjem, pod katerim se lahko popotnik počije in ohladi, ter se pokrepča z dobrim zlahtnim sadjem; vidimo tudi, da srenje napravljajo šole za sadjorejo, in da mnoge kmetijske in obertnijske družbe, podpirajo in krepko povzdigujejo domače kmetijstvo.

Če pa prašamo po pravih pripomočkih za dostojno napredovanje v sadjoreji, moramo vendar nevarnost spoznati, da se k tej reči naj več in naj bolj pripravno in vterjeno pripomoči more po naših ljudskih šolah. Marljiv učitelj, vnet za dobro reč, si bo vedno prizadeval in še nekaj časa zraven drugih nauk tudi svoje učence praktično podučeval, kaj in kako naj delajo pri sadjoreji. Ta nauk je učiteljskemu stanu prav primerjen, in se tudi zdrugim podučevanjem na tanko strinja, ker ima učitelj tukaj lepo priložnost, da učence soznanja z veliko lepimi in potrebnimi rečmi o natori in rastljinstvu. Z velikim veseljem se vdeležujejo radovedni otroci takega podučevanja, ker jim natora serce in ušesa odpira, in jih dela za vsak nauk pripravne. Otroci radi nabirajo sadne peške, išejo divjakov, in jih še skoraj opomniti ni treba, da bi sami vsak sebi napravili malo sejališče, v katerem bi sami doma poskušali saditi, cepiti, sejati i. t. d.

Se vé, da bi bilo naj boljše in pripravniše, ako bi vsaka srenja, saj tam, kjer je šola, za tak dober namen nekoliko svojega zemljišča kot za svoj lasten dobiček določila, da bi se njihovi otroci po spretnem učitelju v tej sadjorejni šoli praktično vadili. Posebno radi in veselo hodijo otroci v take šole, ker je nauk mikaven, in ker so na prijetnem vertu pod milim nebom na prostem in čistem zraku. Srenja pa je zato tudi bogato odškodovana, ker dobiva iz te šole dovolj cepljencov.

Kjer pa okoliščine ne dopustijo takih šol, naj pa saj učitelj rok križem ne derži, in naj si z vso močjo prizadeva, da saj nekoliko soznanja šolske otroke z naj poglavitnejšimi pravili in praktičnimi vajami. Pa nikar ne misli, ljubi učitelj, da bi bilo to prazno delo, kakor je rekel neki sicer zverstni učitelj v uč. zboru, ko se je ravno o tej važni reči govorilo. Izlekel jo je tako le: „Es ist nicht möglich Kinder in der Obstbaumzucht praktisch zu unterweisen, wenn man keinen dazu geeigneten Grund hat; — werde ich in die Luft pflanzen oder pflanzen?“ — Otroci, ki se v šoli tako ali tako učé kaj od sadjoreje, bodo doma pridno skerbeli za izrejo in dober rast sadnih dreves že iz lastnega otročjega nagiba, in ko odrastejo bodo verli in pridni sadjorejci, ter se bodo vedno spominjali lepih naukov, ki so jih v mladosti slišali. Čuda veliko so že nekteri verli, domoljubni učitelji z njihovim neutrudnim in nepomanjklivim prizadetjem v tej reči storili! Cele občinske popred vse zapuščene in puste kraje so na to vižo z dobrim sadonosnim drevjem olepšali in požlahtnili. Naj bi se vsi domoljubni učitelji po tih izgledih ravnali in tako za povzdigo našega milega naroda sploh skerbeli! V tej reči bi si učitelji še mnogo zaslug lahko pridobili, ko bi jim le tu pa tam dobre volje ne manjkalo.

Matija Japel.

Imenzlaga (etymologie) farnih vasi na Kranjskem.*

(Dalje.)

Stockendorf = Planina.

Stopič naj težavnejše zlage. Menda je svet, kjer vas stoji, nekoliko vdert ali zdobljen, in od tod morebiti zdolbič, zdovbič in sčasoma zavoljo ložeje izreke: Stopič. Tudi Dob, Dobovec imajo verolično enako korenino.

Streine, vas v strani gore, ali pa v strelu (sternitvi) dveh gorá.

Struga, verljivo je kraj strugi podoben.

Studeneč, Studeno se lahko pozná.

*) Vredništvo „Tovarša“ je to etimologijo le za pokušnjo in kratak čas svojim čast. bravcom namenilo, ter ni nikoli mislilo, dabi se sčasoma vtegnil kdo zavoljo tega zbadati in žaliti, kar — da bi tako ne! — se zdaj godi. Za naš današnji list smo dobili zopet sostavek z željo, da naj ga nespremenjenega natisnemo. Preč. gosp. pisavec naše etimologije tako le pišejo: „Novice“ so se pod nazivkom „s Pivke“ zopet zoper našo etimologijo oglasile, ter pravijo: a) da naša etimologija pokvarja liste „Uč. Tovarša“. Odgovorimo: Pravice

take razsoje nimajo „Novice“, ampak le vredništvo „Tovarša“. Pa tudi za nas in našo čast je taka terditev in nje očitno oznanovanje, dokler nje resnica ni gotovo skazana (kar se po graji tega ali unega pisavca še ne zgodi) kazniva krivica! — **b)** Da se (v etimologiji) obnašamo, kakor oni beljaški Jaritz, ktereга staro brošuro je unidan „Presse“ hudobno nam pogrela. Na to moramo „Novicam“ oznaniti, da nam je ta brošura tako po nje nazivku kakor zapopadku popolnoma neznana, in potem takem tudi vsa enakost naših zmot z njenimi. Ker pa „Novice“ vendar to terdijo in s tako terditvijo našo čast in poštovanje, ktero so nam dolžne, očitno oskrunijo, imamo tedaj pravico od njih tirjati, da nam ena k o s t našega dela za imenovanim obilniše in jasniše razkažejo. Toda pri tem moramo „Novicam“ naprej povedati, da se s splohnimi terditvami, ktere nič ne skážejo, ne bomo zadovoljili, ampak posamezne reči morajo donešene in enakost njih zmot z brošuro skazana biti. — Kar pa „Presse“ zadeva, naj se je „Novice“ zavoljo naše etimologije nič ne bojé. Zakaj to de- lo, ki je čisto slovensko in nobenega, ne Nemca, ne drugega ptujca ne žali, je ne more pohujšati, tudi ne zavoljo nevednosti enega samega pisavca pri nji celo deželo ob slovez pripraviti. — Ko bi se pa „Novice“ s tem zgovarjati vte- gnile, da niso same pisale, ampak le njih pišavce, naj bodo prepričane, da vemo, kako je ta reč priravnana, da tudi dalje vidimo, kakor one menijo, — in da smo v stani od tega kaj več govoriti, če bo treba. — **c)** „Novice“ tudi pravi- jo, da g. etimolog tudi mnogih neresnic donáša, in v zgled stavijo „Mokronovo“ in „Dobro polje“. Odgovor: Kar to nenatankino pisanje imen „Mokronovo“ namest „Mokronog“ in „Dobro polje“ namest „Dobre polje“ zadeva, radi spozna- mo; da je bil to naš spregled, pa mislimo, da tako majhen, da bi ga noben bravec, kateri dobro misli, v hudo zlagati ne hotel, posebno, ker te dve pomoti nimate nič vtéka v zlagó; zakaj „Mokronovo“ smo, kakor samojavno, brez raz- lage pustili; zлага imena „Dobre polje“ pa ostane ravno tista, naj se ime takó ali tako piše. Če se stavcu in popravljavcu ne more hudo zameriti, ako tu- di po večkratnem pregledu vendar ostane še kaka tiskarna pomota, tako tudi prijazni bravi ne bodo nam za zeló vzeli, če so v tem dolgem sestavku zraven imenovanih najdili še veliko drugih naših lastnih ali tiskarnih pomot. — Proto- slovec sam spozná v svojem prvem kratkem sestavku, da mu je po vsi popra- vi še več kot devet manjih pomot ostalo. Ne moremo toraj misliti, da bi nas kdo zavoljo takih pomot za neresnične obsodil; zakaj, kdor neresnice donáša, je neresničen in dostikrat tudi lažnjiv. „Novice“ bi se vtegnile pri takem oči- tanju pred oči staviti a k s i o m, kateri je že v malem katekizmu zapisan: „Kar sebi ne želiš, tudi drugim ne stori“. — Pomišljaje, da so „Novice“ pred nek- terimi letmi zavoljo etimologije ene same reke „Kope“ (Kulp) celo vojsko na dan spjelvale, in niso na zadnje vendar nič gotovega prinesle, bi mogle one vendar tako dvorne biti, da bi nam pri naši etimologiji, ktera okoli tri sto imen obsega, en par ali tudi dosti več pomot prijazno ali saj brez zaničljive graje prizanesle, posebno, ker se ta etimologija — ki je bila brez namena uče- nega preiskovanja le prijatom etimologije v kratek čas pisana, in na katerih pomotah, če bi jih tudi še toliko bilo, malo ali nič ležeče ni — tudi celó nič avtokratno ne obnaša, ampak je dostikrat že z samo verlivostjo ali dilemstvom dovoljna, ali tudi z odkritim spoznanjem nevednosti sklenjena.

d) V oziru imena „Duplje“ pa, ktero hoče g. pisavec od „duplo“ speljana imeti, opomnimo: da je on v svojem prvem spisu sam „duplo“ z nemško besedo: „hohler Baum“ zlagal, in z nič drugim. Toraj smo prav imeli, da smo mu zavoljo njegove zlage kr. tkovidnost očitali. — Pa tudi zлага od „duplo“ v sploh- nem pomenu — ne obstoji, če tudi (kakor so „Novice“ od enega teleta zvedile) še toliko telet, iz teržiških planin, po tistih votlinah voda prinese.

e) Pri vsem tem „Novice“ na čelu svojega sestavka pravijo: „Kako potrebno da je bilo, da se je g. L. zoper to etimologijo oglašil!“ — Zakaj vendar po- trebno? — Ali morebiti ta etimologija krive ali celó deželi in deržavi nevarne nauke v sebi ima? — Ali jih je morebiti g. L. popravil ali zboljšal? ali njih dalnji natis vstavil? ali kakošne druge dobičke je vendar njegovo oglasilo pri-

neslo? — Po naši misli je edini djanski dobiček, ki ga je to oglasilo v razsvitljenje naše etimologije prineslo, ta, da smo po njem zvedili, da je „Omruz“ ali „Ambruš“ oglajen, namest (kakor smo mi od takih, ki so tam bili, slišali) omrežen; — dasiravno bi bil po naši priprosti mnitvi g. L. bolj prikladno govoril, ko bi bil namest oglajen rekel obrušen; zakaj za oglojalo je prav za prav le likavnik, ne pa brus. Pa naj že bo oglojajen, ali obrušen, toliko vendar ostane gotovo, da je Omruz po njegovi zlagi bolj razsvitljen, kakor po naši, po kateri je omrežen. — Toda memo tega dobička nastopi po g. pisavcovi zlagi veliko drugih težkot, katerim ni lahko pomagati; post. vprašanje: Koko bomo zanaprej Omruz imenovali, ali po nemško, ali po slovensko? — dalje: Kaj bomo storili s tistimi imeni, katerih ne pervenih ali posnetih (abstrakt); ne sternjenih ali sorašenih (konkret) korenih g. pisavec v svojem slovarju ne najde, namreč: z Hinami, Bohinjem, Begnami, Zapogami i. t. d. ali jih bomo, morebiti v Faltendorf vergli, ali pa prekerstili? — Po tem nauku se bomo mogli tudi pri našem novem, vse hvale in ponositosti vrednem slovarju (kterega je visoko zasluženi gospod M. Cigale vredoval) ravnati, in vse besede, ktere se v njem še ne najdejo, in vendar pri ljudstvu sem ter tje zasledé, ali v „Faltendorf“ vreci, ali pa le kontroband rabiti. To bo zadelo med drugim tudi naj lepše in naj modrejše speljane besede, post. dozoren = mündig (heirathsfähig) pravijeten = rechthaberisch, (eigentlich: rechtfangend); prevrad = Privilegium, (gleichsam Ueberordnung) in gotovo še veliko drugih, ktere se zamorejo le z zedinjenim iskanjem in sledenjem sčasoma najdi. —

Da hoče g. pisavec „Veles“ ali „Volos“ speljati od kor. vol, mu radi dovolimo, toda tega nismo nikoli slišali, da bi se vol spremenovaje tudi vel imenovalo; pač pa v = vi, ve, vo. — Da g. pis. štrono, šterk, in menda tudi žrupo, žremljo, (kjer pa od: čreda, črešnja terdo molči), in h katerim sedaj še žep namest žrep, in žakelj namest žrakelj pristavimo, — kakor ptujke iz slovensčine pahnjene imeti hoče, kaže, da malo ali nič ne vé od rodbinstva ali sorodnosti (Verwandschaft) vseh evropskih jezikov (zunaj ogerskega), in še manj od njih relativne prednosti, po kateri se pri skupnih ali občijo — družnih besedah razsodi, kteremu jeziku so one pervovirno lastne. Ravno tako tudi, kar slovne korenike zadene: dasiravno je g. pisavec ves vper v njih prepisovanje iz svojih slovarjev, naj bodo že k namenu potrebne ali ne potrebne, kaže, da še od njih vterjenega zavména ali spojemka (conceptus, čeh.) nima; ker med pervene ali posnete korenike tudi take šteje, pri katerih se glasniki v slovih (samostavnih besedah, Hauptwörter) od tod speljanih spreminjajo, ali pa tudi pritikline ali predloge v sebi imajo.

Opustimo vse drugo, od česar je veliko nevertenega, veliko neprikladnega, naj več pa nepotrebnege. Opustimo tudi vse zavračevanje mnogih njegovih naj zaničljivših zasmehovanj in zapominjev, post. da je v celem našem delu „le eno samo dobro misel (ali morebiti še ene pol) zalezal; da bi bili mi, preden smo pisali, poprej še prašati mogli, kaj naše ramena nesti zamorejo, da bi se on vtegnil celó zmage zoper nas sramovati“ i. t. d. — Vse te in enake zasromovanja mu s keršansko ljubeznijo prizanesemo, pristavijoči: da tako izverstnega zaničevanja v celem svojem življenji od nobenega zasmehovavca nismo sledili.

Toda še kaj drugega in resnobišega imamo govoriti, in sicer s „pisavcom“ in „Novicam“ skupaj: od natolcovanja zoper našo poštenost ali očitanja goljufivosti (glej št. 27 pod imenom Glogovic); in z „Novicami“ posebej — od nje obnaše pri naznanilu našega Universal-Alfabela v treh poskušnjah (glej „Novice“ l. 1860. št. 52 in l. 1861. št. 5), kar imamo v naziru v prihodnje storiti, če nam bo doba pripustila, ali obnaša nasprotnikov tirjala.

(Sledilo event. prih.)

Novice.

Iz Ljubljane. Razpis preč. ljubljanskega knezoškofijskega konzistorija 20. preteč. m. s št. ¹⁰⁶³/₁₉₂ naznanja, da **bo 23. in 24. t. m. konzistorijalno spraševanje** za nastopne učitelje, kateri naj poprej pri okrajnem šolskem ogledništvu opravijo postavno spraševanje in potem 23. t. m. zjutraj ob 8 uri pridejo v konzistorijalno pisarnico v Ljubljano.

Iz Ljubljane. Iz letošnjih povabil k očitnemu šolskemu spraševanju in razredb učencov, kar smo vidili, posnamemo dalje to le:

V pogl. šoli v Postojni je bilo spraševanje 4. in 5. avg. Učencov in učenk je bilo v 4 razr. in v nedeljski šoli 449. Učili so g. vodja in 4 učenci, vkup 98 ur na teden, med temi slovenski in nemški jezik 33 in slovenščino 8 ur. V perijohah so slovenske imena po slovenski pisane. — V Radoljici in v Mošnjah (na Gorenškem) je bilo šolsko spraševanje 18. avg. sklenjeno z veselimi praznovanjem rojstnega dneva presvitlega cesarja. — Kamnogoriška šola je imela letos slovenski imenik pod naslovom „Razreditev šolske mladosti v Kamnigorici o sklepu šolskega leta 1862.“ Učencov in učenk v tej vsakdanji in nedeljski šoli je bilo 182. Ravno tako nas je tudi letos pervikrat razveselil slov. imenik učencov in učenk farne šole v Kropi. Učencov in učenk v tej šoli je bilo 162. — Tudi verstitev učencov in učenk s eno žeski šole je, kakor že več let, lepo po slovenski natisnjena. Učencov in učenk je štela ta šola 194. — Pogl. šola v Ipavi ima letos čisto slovenski imenik pod naslovom: „Razredba učencov in učenk v glavni šoli ipavski po zvršenem drugem polletji 1862.“ — Učencov in učenk je bilo skupaj 403. — Tudi černomeljska pogl. šola je letos lepo pokazala, da je napoljena z enakopravnim duhom; nje letopis se imenuje „Letno sporočilo očitne poglavitne šole černomeljske na koncu leta 1862.“ (Vse po slovenski in nemški.) Na čelu tega sporočila šolskega pa je tudi lep spis: „Podlaga vsakega nauka“, ki ga je spisal verli ondotni učenik J. Eržen, in ki ga bo „Tovars“ drugo pot priobčil. — Vsakega radoljuba mora tako krepko napredovanje domačega šolstva do serca veseliti. Slava!